

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΝ ΙΟΥΒΙΛΑΙΟΝ (1)

Δέν εἶνε βεβαίως ἀνάξιοι σημασίας ἑορταί, ἃς παρέσχε τῷ πεπολιτισμένῳ κόσμῳ κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας ἡ μικρὰ γερμανικὴ πόλις τῆς Ἀϊδελβέργης. Ἐν τῇ παρὰ τὸν Νέκαρα ἀπὸ τοῦ μέσου ἔτι αἰῶνος πολυθρυλήτῳ ἀκαδημαϊκῇ πόλει ἔτελέσθησαν πνευματικαὶ πανηγύρεις, ἃς ξίαι νὰ σημειωθῶσιν ἐν τοῖς χρονικοῖς τῆς καθ' ἡμᾶς γενεᾶς ὡς εὐφρόσυνον φαινόμενον τῆς ἀλληλεγγύης, τῆς διεπούσης σήμερον τὰς πνευματικὰς σχέσεις τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐν ᾧ ἀπὸ τοῦ βορείου Βερολίνου ἡ γερμανικὴ δύναμις πιέζει τὰ στέρνα τῆς Εὐρώπης, δυσχερῶς δυναμένης ν' ἀναπνεύσῃ καὶ ν' ἀνταγωνισθῇ κατὰ τῆς ὑπερφιάλου φιλοδοξίας ἀγερῶχου ἀνδρός, τούναντίον ἀπὸ τῆς κομψῆς καὶ μηδεμίαν ἰδιαιτέραν ἀξίωσιν διεκδικούσης μεσημβρινῆς Ἀϊδελβέργης ἡ πανηγυριζομένη ἐπιστήμη σαλπίζει τὸ κήρυγμα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἐνότητος τοῦ πνεύματος, ὑπὸ τοὺς οἰωνοὺς τῆς ἀλληλεγγύης τῶν λαῶν, τῆς αὐτονομίας καὶ τῆς δικαιοσύνης. Ἄν ἡ πολιτικὴ διαχωρίζῃ, ἡ ἐπιστήμη συγκεντροῖ καὶ ἀδελφοποιεῖ ὑπὸ τὸ καθολικὸν αὐτῆς καὶ τὰς ταπεινὰς διενέξεις ἀποστρεφόμενον πνεῦμα. Τοῦτο δὲ ἀποδείκνυται εὐχερῶς κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας ἐν Ἀϊδελβέργῃ. Ἐν τῷ ἐνδόξῳ κέντρῳ μεγάλης ἱστορικῆς ἐργασίας ὑπὲρ τῆς προόδου τῶν ἀνθρωπίνων γενεῶν συνῆλθον ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἀντιπρόσωποι τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἀληθείας.

(1) Ἐγράφησαν ταῦτα ἐν ἔτει 1886 ἐπὶ τῇ πεντακοσιοστῇ ἀμφιητηρίδι τῆς ἰδούσεως τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ἀϊδελβέργης.

ἐκ παντοίων χωρῶν, κατ' οὐσίαν ἐχθρικῶν ἀλλήλαις, προθύμων δ' ἐν δεδομένη στιγμῇ, ὑπὸ τὴν πρώτην πρόσκλησιν τῶν κυβερνήσεων αὐτῶν, ν' ἀλληλοσπαραχθῶσι. Δὲν εἶνε βεβαίως ἀνάξιον ἐννοίας τὸ γεγονός. Καθ' ἣν στιγμὴν ἐκ κρυπτῶ καὶ παραδύστῳ οἱ ἀρχιγραμματεῖς δύο μεγάλων μοναρχικῶν κρατῶν συνέρχονται διασκεπτόμενοι περὶ τῆς τύχης τῆς Εὐρώπης, ἄνευ ἐντολῆς, πρὸς τὸν σκοπὸν ἴσως οὐχὶ νὰ ἐξασφαλίσωσι καὶ νὰ παγιώσωσι τοὺς ἐθνικοὺς τῶν λαῶν πόθους, παρά τὰς ὄχθας τοῦ Νέκαρος, ἀπὸ τῶν σεμνῶν στοῶν τῆς ἀκαδημαϊκῆς αἰθούσης γεραροῦ πανεπιστημίου, οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς πεπολιτισμένης Εὐρώπης δημοσίᾳ κηρύττουσι τὴν δύναμιν τῆς ἐπιστήμης, τὰς ἐκδουλεύσεις καὶ τὰς ὑπηρεσίας, τὰ δίκαια τῆς βασιλείας αὐτῆς ἐν γε τῷ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Δύναται τις ἀληθῶς ν' ἀναπνεύσῃ ἐλευθέρως πρὸ τοῦ ἐξόχου τούτου φαινομένου. Ἡ ἠθικὴ ἰσχὺς τοῦ πνεύματος, ἂν δὲν κατορθοῖ νὰ εἴπῃ ἀμέσως, ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς, τὸν τελευταῖον λόγον ἐν τῇ ἐκπολιτιστικῇ ἐργασίᾳ τῶν λαῶν, δὲν ἀπομένει οὐχ ἥττον καὶ ἄνευ ἀποτελεσμάτων. Ὅτι σήμερον θεωρεῖται χιμαιρικόν, ὑποθαλπόμενον ἐν τῷ ἀνησύχῳ ἐγκεφάλῳ εὐαρίθμων ἀνθρώπων, ἐπφάζεται σὺν τῷ χρόνῳ, κυοφορούμενον ἐπὶ τέλους καὶ λαμβάνον πραγματικὴν ὑπόστασιν. Τοιοῦτό τι ἄς ἐλπίσωμεν, ὅτι θέλει συμβῆ καὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ. Ἡ κοσμοπολίτις ἐπιστήμη, ἣτις ἐώρτασεν ἐν Ἀϊδελβέργῃ ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῆς ἰδρύσεως μεγάλου κέντρου, ἐστίας, ἀφ' ἧς ἐξεχύθησαν ἀνά τὸν κόσμον πυρσοὶ γνώσεως καὶ ἀληθείας, θέλει κατισχύσῃ θᾶττον ἢ βράδιον ἐν τῇ ἐργασίᾳ τῆς προόδου ὑπὲρ τῆς ἀλληλεγγύης τῶν λαῶν, ἄρσεως δὲ τῶν φραγμῶν, τῶν διαχωριζόντων τὰς κοινωνίας.

Ἐκὰς οἱ βέβηλοι. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο, εἰλικρινῶς, οὐχὶ δὲ δυσπίστως, συνῆλθον σήμερον οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς εὐρώ-

παϊκῆς ἐπιστήμης ἐν τῇ πόλει, ἀφ' ἧς ὁ Βλούντσλη ἐκήρυτ-
τεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὰς ἀρχὰς τῆς εὐρωπαϊκῆς συμπολι-
τείας, συντάσων τὸν κώδικα τοῦ διεθνοῦς δικαίου. Ὁ ἀεί-
μνηστος ἀνὴρ εἰργάζετο ν' ἀποδείξῃ εἰς τοὺς συγχρόνους,
ὅτι ἰδεῶδες τῶν λαῶν εἶνε ἡ κοσμοπολιτεία, ὑπὸ τὴν σημαίαν
τῆς ὁποίας ἐν ἀπωτάτῳ μέλλοντι θέλει ἀγωνισθῆ ἐν κοινῷ
πνεύματι καὶ ἀλληλεγγύῃ ἡ ἀνθρωπότης. Τοῦτο τελεῖται
κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐπὶ τοῦ οὐδετέρου πεδίου τῆς ἐπι-
στήμης. Ὑπὸ τὸ ἱερὸν ἄσυλον ὑπερόχου κοσμοπολιτείας ἔδο-
σαν ἀλλήλοις τὴν χεῖρα, εἰλικρινῶς καὶ ἄνευ ὀπισθοβουλίας,
διὰ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν, οἱ ἔχθιστοι τῶν λαῶν τῆς
γῆς. Ἡ ἐλληνολατινικὴ φυλὴ, ἡ γερμανικὴ, ἡ σλαβικὴ, μετὰ
τῶν ποικίλων παραφυάδων καὶ διακλαδώσεων, ἐώρτασαν ἐν
κοινῇ ὁμηγύρει. Ὅτι ἐν προηγουμένοις χρόνοις δὲν κατώρθω-
σεν ἡ ἐκκλησία, παρὰ τὴν λαμπηδόνα καὶ τὴν ἰσχὺν αὐτῆς,
διὰ τοῦ Πάπα, κατορθοῖ σήμερον μετριοφρόνως καὶ ἀθορύβως
ἡ ἐπιστήμη διὰ τῆς ἠθικῆς δυνάμεως, πρὸ τῆς ὁποίας πί-
πτουσιν ἀνίσχυροι αἱ ἀντίθετοι δυνάμεις, αἱ δρῶσαι καὶ ἐπὶ
μακρὸν ἢ βραχὺν χρόνον θριαμβεύουσαι ἐν τῷ κόσμῳ.

Καθ' ἐκάστην πεντηκονταετίαν ἐτέλουν οἱ Ἰουδαῖοι ἐθني-
κὸν Ἰουβιλαῖον, μεγάλην ἑορτὴν, καθ' ἣν πνεῦμα ἀγάπης
καὶ δικαιοσύνης ἐκράτει καθ' ἀπάσας αὐτῶν τὰς κοινωνικὰς
σχέσεις. Εἶνε ἐπίσης γνωστόν, ὅτι κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἡ
καθολικὴ ἐκκλησία διέτασεν ἐνίοτε τὴν ἑορτὴν τοιούτων Ἰου-
βιλαίων πρὸς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ ἀδελφοποίησιν τῶν ὑπ'
αὐτὴν λαῶν ἐν τῇ αἰωνίᾳ πόλει. Ὀφείλει βεβαίως καὶ κατὰ
τοὺς σημερινοὺς χρόνους νὰ τελέσῃ τὸ Ἰουβιλαῖον αὐτῆς ἡ
ἐπιστήμη. Ἡ καλουμένη πεπολιτισμένη κοινωνία τῆς Εὐρώ-
πης δεῖται ἐξαγνισμοῦ καὶ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν. Ὅποσα μέχρι
τῆς σήμερον ἐτελέσθησαν ἀδικήματα κατὰ τῆς ἠθικῆς καὶ

πολιτικῆς τάξεως ὑπὸ τὸν θρίαμβον ἀκαθάρτου δόγματος, ὅτι τὸ δίκαιον ἀπορρέει ἀπὸ τῆς ἰσχύος, ἐφ' οὗ ἰδίᾳ ζητοῦσι νὰ καθιδρύσωσι τὸ κράτος αὐτῶν εὐρωπαϊκαὶ τινες πολιτεῖαι! Οὕτως, ἀφ' οὗ ἡ διπλωματία, ἐν ταῖς συνδιασκέψεσιν αὐτῆς καὶ τοῖς συνεδρίοις, ἄγεται εἰσέτι ὑπὸ τῆς ἀρχῆς ταύτης, ἃς διαμαρτυρηθῆ ἐν τῇ τελέσει τοῦ Ἰουβιλαίου αὐτῆς ἡ ἐπιστήμη. Δὲν στερεῖται τοῦτο σημασίας, οὐδὲ θὰ λείψωσι τὰ ἀποτελέσματα. Ἡ ἐορτὴ τῆς πεντηκονταετηρίδος τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ἀϊδελβέργης δὲν εἶνε μόνον συνάντησις ἐκ φιλοφροσύνης εὐαρίθμων ἀντιπροσώπων πανεπιστημίων τινῶν ἐν τῇ ἐορταζούσῃ πόλει, ἀλλ' αὐτὴ ἡ πανήγυρις τῆς ἐπιστήμης, διότι τοῦ πανεπιστημίου τούτου ἡ δρᾶσις δὲν περιορίσθη ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ δουκάτου τῆς Βάδης, οὐδὲ καὶ τῆς γερμανικῆς πατρίδος, ἀλλ' ἐπεξετάθη ἔκπαλαι ἐφ' ὅλου τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου.

Τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ἀϊδελβέργης, ἰδρυθὲν ἐν ἔτει 1386, εἶνε τὸ τρίτον κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν τῶν γερμανικῶν πανεπιστημίων, πρῶτου ἦντος τῆς Πράγης καὶ δευτέρου τῆς Βιέννης, πρῶτον ἄρα τῆς κυρίως Γερμανίας. Εἶνε γνωστόν, ὅποιας ὑπηρεσίας παρέσχον τῇ νεωτέρᾳ εὐρωπαϊκῇ κοινωνίᾳ τὰ πανεπιστήμια ἀπὸ τοῦ βαθυτάτου μέσου αἰῶνος. Ἡ ἑλληνικὴ ἐπιστήμη εἶχεν ἐξαντληθῆ ἐν τῇ κοιτίδι αὐτῆς περὶ ἀγόνους καὶ ἀσκόπους θεολογικὰς συζητήσεις, ὑφ' ὧν ἀπενωθρῶθη φυσικῶς καὶ ἠθικῶς ἡ ἄλλοτε τοσοῦτον ἄλκιμος καὶ γενναία φυλὴ. Ἡ δὲ ἐπιστήμη τῶν Ἀράβων, τῶν συνεχισάντων τὰς παραδόσεις τῆς ἑλληνικῆς σοφίας, τοσαύτας δ' ὑπηρεσίας παρασχοῦσα τῷ νεωτέρῳ εὐρωπαϊκῷ πολιτισμῷ διὰ τῆς θεραπείας τῶν ἐμπειρικῶν ἐπιστημῶν, ἐξέλιπεν, ἐν ταῖς σχολαῖς μὲν τῆς Ἀνατολῆς ὑπὸ τὸν ὀρθόδοξον δεσποτισμὸν τῆς στενῆς ἐρμηνείας τοῦ Κορανίου, ἐν ταῖς τῆς Δύσεως δὲ

ὑπὸ τὴν Θεοβλάβειαν καὶ τὴν μισαλλοδοξίαν τοῦ καθολικοῦ ὄχλου. Ὁ Ἀβικένας καὶ ὁ Ἀβερρόης καὶ τοσαῦτα ἄλλα προεξάρχοντα πνεύματα τῶν χρόνων ἐκείνων τοῦ ἀραβικοῦ πολιτισμοῦ, ὑπῆρξαν παροδικὰ μόνον μετέωρα, διαλυθέντα τάχιστα ἐν τῇ ἐρεθῶδει νυκτὶ τοῦ μέσου αἰῶνος. Ἀλλ' ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν ὑπῆρξεν οὐχὶ ἀσήμαντος διὰ τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν τῆς Εὐρώπης. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ταύτην ὁ πρῶτος καρπὸς τῆς ἀρχομένης ἀναγεννήσεως ὑπῆρξε τὸ πανεπιστήμιον (Universitas). Ἄπαντες οἱ κλάδοι τῆς ἀνθρωπίνης ἐρεῦνης καὶ γνώσεως ἐδιδάσκοντο ἐν αὐτῷ. Πρώτιστα πάντων ἡ Θεολογία, ἡ ἐπιστήμη τῶν ἐπιστημῶν, καὶ παραλλήλως, ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν αὐτῆς βεβαίως, ἡ φιλοσοφικὴ διαλεκτικὴ, ἡ νομικὴ καὶ ἡ ἰατρικὴ. Οἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι τοῦ μέσου αἰῶνος διδάκτορες, οἱ διαβοηθέντες ἐπὶ σοφίᾳ καὶ γνώσεσιν, ἐξεπαιδεύοντο περὶ ἀπάσας ταύτας τὰς ἐπιστήμας, καθολικὰ πνεύματα, ἀλλὰ πλέον ἢ ἅπαξ ἐπιλαθόμενα τῶν ὀρίων, τῆς δυνάμεως καὶ ἐνεργείας τοῦ πνεύματος, ἀξιώσαντα νὰ εἰσδύσωσιν εἰς τὰ ἄδυτα τοῦ κόσμου, ἐκεῖ ὅπου ὀφθαλμὸς ἀνθρώπου δὲν εἰσεχώρησεν, ἀδύνατος δ' ἐξελέγχεται ἡ διάνοια αὐτοῦ, ἐτιμωρήθησαν ἐπὶ τέλους ὡς χιμαιρικὰ φαντάσματα ἐπιδιώξαντες ἐν τῇ κολοσσιαίᾳ, νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν, ἐργασία αὐτῶν. Εἶχον διδαχθῆ καὶ ἐκμάθη, ὡς ὁ Φαῦστος τῶν μεσαιωνικῶν θρύλων, πᾶσαν σοφίαν καὶ πᾶσαν γνῶσιν, ἀλλ' ἐπὶ τέλους αὐτοὶ οὗτοι ἠναγκάζοντο διὰ τῶν πραγμάτων νὰ ὁμολογήσωσιν, ὅτι ἐξίσου ἦσαν σοφοί, ὡς καὶ πρότερον. Θεολόγοι καὶ φυσιολόγοι κατεφωρῶντο πλανώμενοι ἐν ταῖς ἐρεύναις αὐτῶν, διότι ἠγνόουν τὴν κλεῖδα τῆς ἀληθοῦς μεθόδου, οὕτω δὲ οἱ μὲν ἀπεπλανῶντο εἰς τὰ ἀδιεξίτητα ἄδυτα τῆς θεοσοφίας καὶ τῆς σχολαστικῆς, οἱ δὲ περὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας ἀναστρεφόμενοι, ζητοῦντες τὰ

ἀδύνατα καὶ τὰ ἀνερεύνητα, καθίσταντο ἐπὶ τέλους μονομα-
νεῖς, μάτην προσπαθοῦντες ἐπὶ μακρὰ ἔτη ν' ἀνεύρωσι διὰ
μυστικῶν χημικῶν συνθέσεων τὴν φιλοσοφικὴν λίθον καὶ
εἴ τι ἄλλο γέννημα νοσηρᾶς φαντασίας. Ἀλλὰ καὶ παρὰ
ταῦτα ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν ἐπὶ τῆς κοινωνίας ὑπῆρξεν ἀναν-
τίρρητος. Αἱ ἄγονοι συζητήσεις τῶν περὶ τὸν Ἀβελάρδον
καὶ τὸν Γουλιέλμον de Champeaux, αἱ ἄσκοποι ἔρευναι τῶν
περὶ Ἀλβέρτον τὸν Μέγαν καὶ Ρογήρον τὸν Βάκωνα ὑπῆρ-
ξαν οἱ πρόδρομοι τῶν ἀκριβῶν καὶ εὐμεθόδων ἐρευνῶν, ὅποια
ἐξεδηλώθησαν κατὰ τοὺς ἀκολουθούς αἰῶνας ἐν τοῖς εὐρω-
παϊκοῖς πανεπιστημίοις, ἀφ' ὧν χρονολογεῖται κυρίως ὁ πολι-
τισμὸς τῆς νεωτέρας Εὐρώπης.

Ἄπασα ἡ ἐργασία αὕτη ὀφείλεται εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ δωδε-
κάτου αἰῶνος χρονολογουμένην σύστασιν τῶν πρώτων πανε-
πιστημίων. Ἐν τῇ παπικῇ, ἀλλὰ πάντοτε ἐλευθεριαζούσῃ
Ἰταλίᾳ, τίθενται τὰ θεμέλια τῆς σπουδῆς τοῦ ρωμαϊκοῦ δι-
καίου, μετὰ τὴν ἐν Ἀμάλφῃ ἀνεύρεσιν χειρογράφου τῶν
Πανδεκτῶν, οὓς διδάσκει πρῶτος ἐν Βονωνίᾳ ὁ Ἰρνέριος. Ἐν
τῷ πανεπιστημίῳ τῶν Παρισίων ὁ Ἀβελάρδος συναθροίζει
περὶ ἑαυτὸν ἐκ πολλῶν χιλιάδων ἀκροατήριον, ἐνθουσιωδῶς
παρακολουθοῦν ταῖς περιπετεῖαις τοῦ διδασκάλου. Ἐν Ὁξω-
νίᾳ, ἐν Σαλαμάγκῃ, ἐν Βιέννῃ, ἐν Κολωνίᾳ, ἐν πολλαῖς πό-
λεσι τῆς Εὐρώπης, ἰδρύονται πανεπιστήμια, οὐχὶ ἐστερημένα
αὐτονομίας τινός καὶ ἀνεξαρτησίας ἐν τῷ ἰδίῳ κύκλῳ, λαμ-
προὶ δὲ καθηγηταὶ διδάσκουσι τὰς ἐπιστήμας τοῦ καιροῦ ἐκεί-
νου, μέχρι τῆς Ἀλχημείας καὶ τῆς Μαγείας, ὑπὸ τὸν συνω-
στισμὸν καὶ τὸ διαφέρον πολυαρίθμων ἀκροατῶν πάσης τά-
ξεως καὶ φύλου. Ἐν τισιν ἐξ αὐτῶν μάλιστα ἐδίδαξαν καὶ
γυναῖκες. Ἡ ἐπιστήμη, εἰ καὶ νεαρὰ ἔτι, δι' ἐνδελεχοῦς καὶ
ἀκαταπόνου ἐργασίας εἶχε λάβῃ συνείδησιν ἑαυτῆς, τῆς με-

γάλης αποστολής, ἣν ἐπεδίωκε. Καὶ ἠδύνατο νὰ παραστῆ ἤδη ἐνώπιον οἰασδῆποτε συνελεύσεως ἱεραρχῶν ἢ μεγιστάνων, ὡς ὁ πολὺς ἐκεῖνος νεανίας Πίκος ὁ ἐκ Μιρανδόλης πρόθυμος νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν ἄμεσον λύσιν παντὸς προταθησομένου προβλήματος.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἐνέργεια τῆς ἐπιστήμης ἐν Εὐρώπῃ διὰ τῆς συστάσεως τῶν πανεπιστημίων. Ἄλλ' ἔτι μείζων κατεδείχθη ἡ δρᾶσις αὐτῆς καὶ ἡ ἐπίδρασις διὰ τῶν γερμανικῶν πανεπιστημίων, ἐν οἷς ἐπιφανεστάτην ἔκπαλαι κατέλαβε θέσιν τὸ τῆς Ἀιδελβέργης.

Ἄπας ὁ πνευματικὸς βίος τῆς δύσεως κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα περιορίζεται ἐν τοῖς μοναστηρίοις κατὰ πρῶτον, ἀκολουθῶν δὲ ἐν τοῖς πανεπιστημίοις. Ὅτε τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα ἤρξατο ἐκλείπον βαθμηδὸν ἐν τῇ συνειδήσει τῶν τεταραγμένων ἐκείνων κοινωνιῶν, τὰ μοναστήρια, ὡς κέντρα πνευματικῆς ἐργασίας, μετασχηματίζονται εἰς πανεπιστήμια. Οὕτω κατορθοῦται νὰ τηρηθῶσιν αἱ ἀρχαῖαι παραδόσεις φαινομενικῆς τινος ἰδιορρυθμίας καὶ ἐν τῷ πανεπιστημιακῷ βίῳ, οἷα ὑπῆρχε πρότερον ἐν τῷ μοναστικῷ. Ἀλλὰ διὰ τῆς νέας μεταμορφώσεως ἡ παιδείσις καθίσταται μᾶλλον ἐλευθέρα, ἐκδηλοῦνται δ' ἀπόπειραι πρὸς ἀνεξάρτητον ἔρευναν, ἣτις φυσικῷ τῷ λόγῳ δὲν ἦτο ἀνεκτὴ ἐπὶ τοῦ προηγουμένου καθεστῶτος. Τοιουτοτρόπως ἡ ἐπιστήμη, χειραφετουμένη ὅσημέραι καὶ ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐθεντίας καὶ ἀπὸ τῆς σχολαστικῆς μεθόδου, ἄρχεται ζωογονοῦσα τὴν λιπόψυχον κοινωνίαν, ἣτις μετὰ παρέλευσιν αἰῶνων θέλει καταστῆ ἱκανὴ νὰ δεχθῆ τὸ φῶς τῆς νέας ζωῆς καὶ τῆς μεταρρυθμίσεως ἀπὸ τῶν αὐστηρῶν γοθρικῶν οἰκοδομημάτων τοῦ μέσου αἰῶνος, ἐν οἷς ἐν παλαιτέροις χρόνοις ἀπεχώρουν δειλά τινα καὶ μελετητικὰ πνεύματα, κορεσθέντα ἐκ τῆς τύρβης καὶ τῶν περιπε-

τειῶν τοῦ βίου καὶ ἐκεῖ ζητοῦντα ψυχῆς καὶ πνεύματος ἀνε-
σιν ἐν τῇ παθητικῇ μελέτῃ τῶν ἱερῶν βιβλίων καὶ ἐν τῇ μο-
νοτόνῳ ἀντιγραφῇ ἀρχαίων πολυτίμων χειρογράφων, ἐν ἀγνοίᾳ
ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῆς ἀξίας αὐτῶν. Ἄλλ' ἤδη ἡ ἐπιστήμη,
τολμηροτέρα, ἀρχεται ἐρευνῶσα τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῶν
ὄντων, ὅσον τὸ δυνατόν ἐλευθέρᾳ πάσης ἀύθεντείας. Ἀπὸ τοῦ
δεκάτου τρίτου αἰῶνος τὰ πανεπιστήμια καθίστανται τὰ
κέντρα πάσης πνευματικῆς ζωῆς καὶ κινήσεως τῆς εὐρωπαϊ-
κῆς κοινωνίας. Ἐκεῖθεν ἐξέρχονται οἱ ἥρωες τῆς Ἀναγεννή-
σεως ἐν Ἰταλίᾳ, ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐν Γαλλίᾳ, ἐν Γερμανίᾳ, ἐκεῖ-
θεν ἀποστέλλουσι τὰς διαμαρτυρίας αὐτῶν κατὰ τοῦ καθε-
στῶτος οἱ πρόδρομοι τῆς Μεταρρυθμίσεως. Ἐν τῇ κοσμοῖ-
στορικῇ ἐκείνῃ πάλῃ, τῇ πληρούσῃ τὰ χρονικὰ τοῦ μέσου
αἰῶνος, μεταξὺ Πάπα καὶ αὐτοκράτορος, ἐκκλησιαστικῆς καὶ
πολιτικῆς ἀρχῆς, τὸ πανεπιστήμιον τίθεται συνήθως παρὰ
τὸν αὐτοκράτορα. Εἶνε ἡ λαϊκὴ κοινωνία, χειραφετουμένη
ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μονώσεως. Οἱ μεγάλοι τρόφιμοι τῆς
ἐπιστήμης εἶνε συγχρόνως καὶ ὄπαδοι τῆς ιδέας ταύτης, τοῦ
Γιβελλινισμοῦ, τῆς τοσοῦτον περιφανῶς ἐκπροσωπηθείσης
κατὰ τὰς ἀρχὰς μὲν τῆς Ἀναγεννήσεως παρὰ τοῦ μεγάλου
Φλωρεντίνου ἐξορίστου Δάντου Ἀλιγιέρη, τῆς συνεχισθείσης
κατὰ τὰ τέλη αὐτῆς παρὰ τοῦ Νικολάου Μακιαβέλλη καὶ
ἧτις ἐπὶ τέλους κατέληξεν εἰς τὸν καθηγητὴν τοῦ πανεπιστη-
μίου τῆς Βιττεμβέργης, τὸν ἀποστάτην μοναχόν, Μαρτῖνον
τὸν Λούθηρον. Ἔσχε τοὺς μάρτυρας αὐτῆς, πρὶν ἢ ὀριστι-
κῶς θριαμβεύσῃ ἐν Αὐγούστη καὶ ἐν Βορματία. Τὰ πανεπι-
στήμια ἦσαν αἱ φλογεραὶ κάμινοι τῶν νέων ιδεῶν, τῆς πνευ-
ματικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς προόδου. Δημόσιος βίος δὲν
ὑπῆρχε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ τιμαριωτισμοῦ ἢ τῆς ἤδη
ἐνισχυομένης μοναρχίας. Πάντα δὲ τὰ ἀνήσυχα πνεύματα,

τὰ καινοτρόπους ιδέας διδάσκοντα, κατέφευγον ἐν ταῖς αὐστηραῖς αἰθούσαις τῶν πανεπιστημίων, ἐν οἷς ἐδίδασκον, προαγγέλλοντα τὸν λόγον τοῦ μέλλοντος. Τὸ πανεπιστήμιον τότε περιέστη εἰς ρῆξιν καὶ πάλιν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν, οἱ τολμηροὶ διδάκτορες, οἱ μὴ ἀνεχόμενοι, ὡς ὁ Γαλιλαῖος, νὰ ὑποκύψωσιν ἀπολύτως εἰς τὰ δόγματα τῆς ἐκκλησίας καὶ ν' ἀρνηθῶσι τὸν νέον θεὸν τῆς ἐπιστήμης, κατεκλείοντο ἐν ταῖς σκοτειναῖς εἰρκταῖς, ἢ ἀνεπιβάλλοντο ἐπὶ τῆς πυρᾶς ἐξιλαστήρια θύματα τῆς προσεγγιζούσης ἀπολυτρώσεως. Οὕτως ἀπέθανον ἐν τῇ εἰρκτῇ ἢ παρέδωκαν τὸ πνεῦμα αὐτῶν ἐπὶ τῆς πυρᾶς οἱ ἀπόστολοι τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς προόδου ἐν Ἰταλίᾳ, ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐν Γερμανίᾳ, πανταχοῦ, ὅπου ἡ ἐλευθερία ἐξεδηλοῦτο ἐν τῷ κόσμῳ τοῦ πνεύματος, θᾶττον ἢ βράδιον μέλλουσα νὰ διεκδικήσῃ τὸ κράτος αὐτῆς ἐν τοῖς εὐρυτέροις κύκλοις τῆς πολιτικῆς κοινωνίας.

Ἐν ἀπάσαις ταῖς χώραις τῆς Εὐρώπης τὰ πανεπιστήμια ἐκπροσωποῦσι τὴν πνευματικὴν κίνησιν τῶν κοινωνιῶν ἐκείνων μέχρι τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως· ἀλλ' ἡ Γερμανία εἶνε ἢ κατ' ἐξοχὴν πατρίς αὐτῶν, ἐνθα ταῦτα ἔσχον τὴν ὑψίστην διοργάνωσιν καὶ ἀποστολήν. Ἐξω τῶν πανεπιστημίων δὲν ὑφίσταται πνευματικὴ ζωὴ. Ταῦτα ἀποτελοῦσιν ἴδιον κοινωνικὸν κύκλον· ἔχουσιν ἴδια καθεστῶτα, ἀνεγνωρισμένα διὰ πράξεων τῶν πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν, ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν ὁποίων καὶ τὴν ἐποπτεῖαν ἐργάζονται καὶ λειτουργοῦσιν ἐπὶ αἰῶνας. Ἐχουσιν ἴδιαν στολήν καθηγηταὶ καὶ μαθηταί, ἀναπόφευκτα διακριτικὰ σημεῖα ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις τῶν σωματείων καὶ τῶν κοινωνικῶν διακρίσεων. Ἄπαντα σχεδὸν τὰ πανεπιστήμια ἔχουσιν ἴδιαν δικαιοδοσίαν, ἀναγνωρίζονται ὡς κράτος ἐν κράτει. Εἶνε ἀληθές, ὅτι ὑποβλέπονται πολλάκις, ὅτι πολλοὶ τῶν διδασκόντων κατα-

διώκονται, οὐχ ἤττον ἢ ἀρχὴ τῆς ἀκαδημαϊκῆς ἐλευθερίας ἀναγνωρίζεται ἐν τῷ ὀργανισμῷ τῶν πανεπιστημίων ἐκείνων, ἀληθῶν ἀκροπόλεων τοῦ φωτός κατὰ τοῦ περὶ αὐτὰ κοινωνικοῦ σκότους. Εἰς Γερμανίαν προσέρχονται ἐκ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης μαθηταὶ νὰ διδασθῶσιν εὐμεθόδως τὰς ἐπιστήμας τοῦ καιροῦ, τὰς θεωρητικὰς ἰδίαι, ἐν αἷς διαπρέπει τὸ γερμανικὸν πνεῦμα. Ἡ διδασκαλία διεξάγεται ἐν λατινικῇ γλώσσῃ, τῇ γλώσσῃ τῶν ἐπιστημῶν, ἐν ἣ συντάσσονται συνήθως πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης τὰ ἀριστουργήματα τῶν προϊόντων τῆς γνώσεως, καὶ αὐτῶν ἐκείνων, ἅτινα εἶνε προωρισμένα νὰ διαχαράξωσι νέας τρίβους ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ ἐρεύνη. Τὸ « Νέον Ὀργανον » Βάκωνος τοῦ Βερουλαμίου ἐν Ἀγγλίᾳ, ἡ « Ἠθικὴ » τοῦ Σπινόζα ἐν Ὀλλανδίᾳ, ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ τὸ περὶ « Πολέμου καὶ Εἰρήνης » σύγγραμμα τοῦ Οὔγωνος Γροτίου, τὰ φιλοσοφικὰ ἔργα τοῦ Λεϊβνιτίου γράφονται ἐν λατινικῇ γλώσσῃ, εἰ καὶ ὁ μέσος αἰὼν ἀπὸ πολλοῦ ἤδη παρῆλθεν, εἰ καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως καὶ αὐτονομίας ἐξηγέρθη ἐν ταῖς πλείσταις τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν, ἐν ἐκάστη τῶν ὁποίων ἀναπτύσσεται ἤδη ἰθαγενῆς γραμματολογία. Ἀλλὰ τὸ πανεπιστήμιον βραδύνει ν' ἀποτινάξῃ τὰς λατινικὰς παραδόσεις, κατ' ἐξοχὴν ἐν Γερμανίᾳ, εἶνε ἔτι ἡ ἀρχαία Universitas, ἡ alma mater τῆς παλαιᾶς σοφίας, διατηροῦν τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους, παρὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἀλλοίωσιν, τὴν ἐπανάστασιν, ἣτις ἐπῆλθεν ἐν τῇ μεθόδῳ τῆς ἐπιστήμης. Ὅταν ὁ τοῦ ποινικοῦ δικαίου μεταρρυθμιστῆς Θωμάσιος, ὁ τοῦ Βεκκαρίου πρόδρομος ἐν Εὐρώπῃ, ἀποτολμᾷ τὸ πρῶτον νὰ διδάξῃ ἐν γερμανικῇ γλώσσῃ καὶ γερμανιστὶ νὰ συγγράψῃ ἐν τῶν βιβλίων αὐτοῦ, τοῦτο καταγγέλλεται ὡς αἵρεσις ὑπὸ τῶν πανεπιστημιακῶν συναδέλφων.

Ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς λανθανόντως κατισχύει ἐν

τῇ συνειδήσει τῶν κοινωνιῶν, αἵτινες ἀποδέχονται αὐτὰ ἔκου-
σίως ἢ ἀκουσίως, παρὰ τὰς κατ' αὐτοῦ καταδρομὰς καὶ
καταδιώξεις.

Ἀπὸ τοῦ μέσου ἤδη αἰῶνος ἡ Γερμανία κατέστη ἡ πατρίς
τῆς πανεπιστημιακῆς παιδείας. Τὸ πανεπιστήμιον πρυ-
τανεύει ἐν τῇ καθόλου κοινωνικῇ ζωῇ καὶ κινήσει, εἶνε ἢ τε-
λειοτάτη τοῦ ἐθνικοῦ βίου ἐκδήλωσις. Μέχρι τῆς σήμερον,
ἐκτὸς ὀλιγίστων ἐξαιρέσεων, τοῦ Λέσσιγγ, τοῦ Γκαίτου, τοῦ
Σχιοπεγγάουερ, τοῦ Χάρτμαν, ἀπὸ τοῦ πανεπιστημίου ἐξῆλ-
θον ὡς διδάσκαλοι ἐν αὐτῷ οἱ μεγάλοι τῆς ἐπιστήμης καὶ
τῶν γραμμάτων ὑποφῆται. Δύναται ὁ ἀπαισιόδοξος φιλόσο-
φος τῆς Φραγκφούρτης, ἐν τῇ ὀργῇ αὐτοῦ καὶ τῷ μίσει νὰ
ἰσχυρίζηται, ὅτι δὲν γινώσκει δυστυχέστερα ὄντα τῶν διδα-
σκόντων ἀντὶ μισθοῦ τὰς φιλοσοφικὰς ἐπιστήμας, ἀλλ' ἡ γερ-
μανικὴ ἱστορία ἀποδεικνύει διὰ πλείστων παραδειγμάτων, ὅτι
οἱ μέγιστοι τῶν μεταρρυθμιστῶν, οἱ ἥρωες ἐν ταῖς ἐπιστή-
μαις, τοῖς γράμμασιν, ἀνέβησαν προηγουμένως τὴν ἔδραν
τοῦ καθηγητοῦ γερμανικοῦ πανεπιστημίου. Δύναται ἐν Ἀγ-
γλίᾳ ὁ πατὴρ τῆς φιλοσοφικῆς ἀνακαινίσεως Βάκων νὰ εἶνε
ἀρχιγραμματεὺς τῆς πολιτείας· ἐν Γαλλίᾳ ὁ Καρτέσιος νὰ
εἶνε πρῶτον στρατιώτης καὶ εἶτα φιλόσοφος· δύναται ὁ Μον-
τέσκιος, ὁ Βολταῖρος, ὁ Δαλαμβέρτος, ὁ Διδερότος καὶ ἡ
λοιπὴ εὐγενὴς φάλαγξ τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας νὰ εἶνε ἄνθρω-
ποι τῆς κοινωνίας μᾶλλον καὶ τῶν ἐκλεκτῶν συναναστροφῶν
ἢ ἐρημιῖται τῆς ἐπιστήμης, περὶ τὴν θεραπείαν αὐτῆς μόνον
νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν ἀναστρεφόμενοι. Ἀλλ' ἐν Γερμα-
νίᾳ οὐδεὶς ὁ μὴ φέρων τὰς περγαμηνὰς πανεπιστημιακῆς δρά-
σεως εἶνε δεκτὸς ἐν τῇ πολιτείᾳ τῶν γραμμάτων, θεωρεῖται
σχεδὸν Φιλισταῖος, ἀποσυνάγωγος τῆς ἐπιστημονικῆς κοινω-
νίας. Ὁ Λούθηρος καὶ ὁ Μελάγχθων, ἵνα καταστῶσι μεταρ-

ρυθμισταί ἐν τῇ θρησκείᾳ, ἔπρεπε νὰ ὑπάρξωσι προηγουμένως ἀκαδημαϊκοὶ διδάσκαλοι ἐν Βιττεμβέργῃ, ὁ Κάντιος καταρρίπτει τὴν προτέραν φιλοσοφικὴν μέθοδον ὡς καθηγητῆς ἐν Καινιξβέργῃ· ἐπὶ τὰ ἔχνη δ' αὐτοῦ ὡς καθηγηταὶ βαίνουσιν ὁ Φίχτης, ὁ Σχελίγγιος, ὁ Ἐγκελός. Ἡ ἱστορικὴ σχολὴ λαμβάνει τὸ βάπτισμα αὐτῆς ἐπὶ τῆς ἑδρας τοῦ πανεπιστημίου διὰ τοῦ Σαβινύ, ἐν ᾧ ἤρκει πρὸς τοῦτο ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ κοινοβουλευτικὴ εὐγλωττία τοῦ Μπουρκε· καὶ μέχρι τῆς σήμερον δὲ τὸ αὐτὸ φαινόμενον ἐκδηλοῦται καθ' ἐκάστην καὶ καθ' ὅλας τὰς σχέσεις τῆς ἐπιστήμης μεταξὺ τῆς Γερμανίας καὶ τῶν λοιπῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης. Ἐν ταύταις μὲν ἡ ἐπιστημονικὴ ἐξέλιξις τελεῖται πολλάκις ἔξω τοῦ περιβάλλου τοῦ πανεπιστημίου, ἐν ᾧ ἐν Γερμανίᾳ ὅλως τὸ ἀντίθετον συμβαίνει.

Πρὸς τὴν πλήρωσιν τοιοῦτου σκοποῦ ἰδρύθη βεβαίως πρὸ πεντακοσίων ἐτῶν τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ἀϊδελβέργης τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ τότε δουκὸς Ρουπρέχτου τοῦ πρώτου. Ἐζητήθη πρὸς τοῦτο ἡ ἔγκρισις τοῦ Πάπα, ὅστις δὲν ἠρνήθη αὐτήν. Οὕτως ἡ ἰδίως Γερμανία ἐκτᾶτο τὸ πρῶτον ἐπιστημονικὸν καθίδρυμα. Καὶ ἰδρύθησαν μὲν μετ' ὀλίγον καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσι τοῦ γερμανικοῦ κράτους πανεπιστήμια, μείζονος ἴσως τυχόντα ὑποστηρίξεως ὑπὸ τῶν ἰδρυτῶν αὐτῶν, ἡγεμόνων ἢ ἱεραρχῶν, ἐν πόλεσι πολυαριθμοτέραις καὶ κεντρικωτέραις, οὐχ ἤττον τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ἀϊδελβέργης, μέχρι τῆς σήμερον διὰ μυρίων διελθόν περιπετειῶν καὶ καταδρομῶν, διετήρησε προνομιοῦχον ὑπεροχὴν. Πνεῦμα ἐπιστημονικῆς ἐλευθερίας, σεβασμοῦ καὶ ἀνοχῆς ἀλλοτρίων γνωμῶν ἐκράτησεν ἐν ταῖς παραδόσεσιν αὐτοῦ. Σπανίως συνέβησαν διωγμοὶ κατὰ καθηγητῶν ἐλευθεροφρόνων. Καὶ ὑπῆρξε καιρός, καθ' ὃν ὁ ἄθεος, ἀλλ' ἐναρετώτατος ἄμα, τῶν συγχρό-

νων αὐτοῦ, ὁ ἐξ Ἰουδαίων Βαροῦχ Σπινόζας, ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ τότε ἐκλέκτορος τοῦ Παλατινάτου νὰ διδάξῃ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ἀϊδελβέργης. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἰδρύεται τὸ πρῶτον ἡ ἔδρα φυσικοῦ καὶ διεθνοῦς δικαίου διὰ τοῦ Σαμουήλ Πουφενδορφίου. Ἐκ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ἀϊδελβέργης ἐξέρχεται ἐπὶ μακρὸν χρόνον γενναία φωνὴ ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς καὶ πολιτικῆς ἐνότητος τῆς Γερμανίας, ὑπὲρ πᾶν δ' ἄλλο τοῦτο κατ' ἐξοχὴν ἀναγνωρίζεται ὡς τὸ κέντρον ποικίλης κοινωνικῆς ἐργασίας. Ἰδρύνονται οὐκ ὀλίγα πανεπιστήμια, ἀδρῶς συντηρούμενα, πρὸς ἐπίτευξιν ἐθνικῶν σκοπῶν· ἐν ἔτει 1808 τὸ τοῦ Βερολίνου, εἶτα τὸ τῆς Βόννης, μετὰ τοὺς θριάμβους δὲ τοῦ 1870 τὸ τοῦ Στρασβούργου. Ἀλλὰ τὸ τῆς Ἀϊδελβέργης οὐδέποτε ἀπόλλυσι τὸ ἐθνικὸν γόητρον, τὸ ἐπιστημονικὸν κῦρος. Δὲν ἀντηχεῖ ὑπὸ τὰς στοὰς αὐτοῦ ἀπὸ τοσοῦτων αἰῶνων ἡ αὐστηρὰ φωνὴ τῆς γερμανικῆς ἐπιστήμης; ὑπὸ τοὺς οἰωνοὺς παγκοσμίων ἰδεῶν, διὰ τοσοῦτων μεγάλων διδασκάλων, ὧν λεγεὼν ὁ ἀριθμὸς, νεότης, ἀπὸ πάσης γωνίας τοῦ κόσμου, δὲν ἔψαλε τοσάκις τὸ εὐφρόσυνον *Gaudeamus* ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ γεραροῦ πανεπιστημίου, ἢ ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων τῆς πολυθρυλήτου Ἀκροπόλεως, ἀφ' ὧν ἐν μακαριότητι κατοπτεύει τις τὰς χαρωπὰς κοιλάδας τοῦ Νέκαρος; Τί ἐξῆλθεν ἀπὸ τῆς νεότητος ἐκείνης, τῆς κατὰ τὸ φαινόμενον ἀφρόντιδος; Ὀπόση ἐργασία, ὅποια ἰδέαι μετεβιβάσθησαν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τῶν σπουδαστῶν τῆς Ἀϊδελβέργης, ἐν Γερμανίᾳ, ἐν Εὐρώπῃ, πανταχοῦ τοῦ κόσμου; Τούτου ἕνεκα τὸ Ἰουβιλαῖον τοῦ πεντακοσιοστοῦ ἔτους τῆς ἰδρύσεως τοῦ πανεπιστημίου παρήγαγε τοσαύτην αἴσθησιν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Γερμανίας. Πόσαι προσωπικαὶ ἢ ἐπιστημονικαὶ ἀναμνήσεις ἐπὶ τῇ ἑορτῇ ταύτῃ! Δικαίως ἄρα ἡ εὐρωπαϊκὴ ἐπιστήμη, ἄνευ διακρίσεως ἔθνους καὶ σκοπῶν,

ἔπεμψεν ἐπὶ τῇ ἑορτῇ ταύτῃ τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτῆς, ἀντιπροσώπους ἐπίσης τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς προόδου, πρὸς ἐπικράτησιν τῶν ὁποίων οὐκ ὀλίγον συντελεῖ ἀπὸ πέντε αἰῶνων τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ἀϊδελβέργης.

Ἐν οὐδεμιᾷ ἀναμφιβόλως ἄλλῃ χώρᾳ τῆς Εὐρώπης ὑπῆρξε τοσοῦτον στενὴ σχέσηις μεταξὺ κοινωνίας, πολιτείας καὶ ἐπιστήμης, ὅσον ἐν Γερμανίᾳ. Ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἀναγεννήσεως τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν γραμμάτων τὸ πανεπιστήμιον οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν διετέλεσε ξένον τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς κινήσεως τοῦ τόπου, ἀλλὰ καὶ ἡ πολιτεία, καίπερ περὶ θετικώτερα καὶ πεζότερα κατατριβομένη, διατελεῖ ἐν πλήρει συναφείᾳ καὶ ἁρμονίᾳ μετὰ τοῦ πανεπιστημίου, χωρὶς οὐδέποτε νὰ διανοηθῇ νὰ ταραξῆ τοὺς ἐσωτερικοὺς κύκλους, εὐλαβουμένη τὴν αὐτονομίαν αὐτοῦ καὶ ἀνεξαρτησίαν.

Δυνάμει τῆς ἀρχῆς ταύτης, ἀναμφισβητήτου ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ὁ σύλλογος τῶν καθηγητῶν, ὁ σύλλογος τῶν σπουδαστῶν κέκτηνται εὐρύτατα προνόμια, ἀληθῶς ἀκατανόητα διὰ τὴν λοιπὴν Εὐρώπην· ἀποτελοῦσιν ἰσχυρὰ σωματεῖα, αὐτοτελεῆ, ἀνεξάρτητα, ἀνεγνωρισμένα ὑπὸ τε τῆς πολιτικῆς διοικήσεως καὶ ὑπὸ τῆς κοινωνίας. Ἐκ τῶν καθεστώτων τούτων ἀναπτύσσεται κατ' ἀκολουθίαν τὸ πνεῦμα τῆς ἀμοιβαιότητος καὶ τῆς ἀλληλεγγύης, οὐδέποτε ἐγκαταλείπον διδάσκοντας καὶ διδασκομένους, κρατῦνον αὐτοὺς ἐν τῇ μεγάλῃ ἐργασίᾳ τῆς ἐπιστήμης, ἐν τῷ ἀγῶνι ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς προόδου. Ἐν τῇ περιόδῳ τοῦ σπουδαστικοῦ βίου (Lehrjahre) ὁ Γερμανὸς μαθητῆς συμπράττει μετὰ τῶν συναδέλφων αὐτοῦ, εἴτε ἐν τῇ μελέτῃ τῆς ἐπιστήμης, εἴτε ἐν ταῖς εὐθυμίαις τῆς νεότητος. Ἡ ἐπιστήμη δὲν εἶνε αὐστηρὰ καὶ μελαγχολικὴ δέσποινα, μὴ ἐπιτρέπουσα τὴν ἐλαχίστην

ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τῶν σοβαρῶν αὐτῆς δωμάτων, διότι ἡ νεότης ἔχει ἀνάγκην ποικίλων διασκεδάσεων· τὸ δὲ πνεῦμα μόνον ἐν τῇ μεταβολῇ καὶ τῇ ποικιλίᾳ τοῦ βίου διαπλάσσεται, κρατύνεται καὶ μεταρσιοῦται. Ἡ θεωρία αὕτη χαρακτηρίζει κατ' ἐξοχὴν τὸν ἐπιστημονικὸν βίον τῆς Γερμανίας· τὰ σοβαρώτατα τῶν πνευμάτων, εἴτε ἰθαγενῶν, εἴτε ξένων, ὑποκύπτουσιν εἰς τὰς ἀρχὰς ταύτας τῶν πανεπιστημίων, τῆς πλήρους ἐνότητος μεταξὺ ἐπιστημονικῆς ἀυστηρότητος καὶ νεανικῆς ζωηρότητος. Μὴ δὲν εἶνε ἡ ἐπιστήμη αἰωνία νεότης, ἀκατάβλητος, αἰετοτε ἀνακαινιζομένη δύναμις πρὸς τὴν ἔρευναν τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀληθοῦς;

Ἄλλ' ἡ νεότης αὕτη ἤθελε καταβληθῆ ἐπὶ τέλους, ἂν δὲν ἦτο συνησπισμένη καὶ συμπράττουσα ἐν τῇ ἐπιδιώξει τῶν σκοπῶν αὐτῆς. Ἐντεῦθεν ἡ κατὰ τὸ φαινόμενον παράδοξος ἐν τοῖς γερμανικοῖς πανεπιστημίοις σύμπραξις μεταξὺ καθηγητῶν καὶ μαθητῶν ἀπὸ τῆς σοβαρᾶς ἀκαδημαϊκῆς ἔδρας τοῦ πανεπιστημίου μέχρι τῆς ζωηρᾶς τραπέζης θορυβώδους αἰθούσης ζυθοπωλείου. Ἄ! πόσα προβλήματα δύνανται αἴφνης, αὐτοσχεδίως, νὰ λυθῶσιν ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις φιάλης ζύθου ἀφρίζοντος, πόσαι θεωρίαι δύνανται νὰ δημιουργηθῶσιν καὶ ν' ἀναπτυχθῶσιν ἀπροσδοκῆτως ἐν μέσῳ τοῦ θορύβου ζωηρᾶς συναναστροφῆς, αἵτινες μετ' ἐπίπονον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐγκυμοσύνην ἤθελον ἐξέλθῃ εἰς φῶς ἐν τοῖς σκοτεινοῖς καὶ μελαγχολικοῖς τοίχοις μεμονωμένου σπουδαστηρίου! Διότι εἶνε νεκρὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καθὰ ἰσχυρίζετο ὁ Φαῦστος ἐκεῖνος, ἡ σοφία τῶν βιβλίων πρὸ τῆς ζώσης σοφίας τῆς φύσεως, τῆς κοινωνίας, ἣν κτώμεθα ἐν μέσῳ τῶν συναναστροφῶν, καθ' ἃς αἱ ιδέαι ποικίλως ἀναπτύσσονται καὶ δημιουργοῦνται ὑπὸ τὴν τριβὴν τῶν ἀντιθέτων γνώμων καὶ τῶν συζητήσεων, ὡς ἀναπτύσσεται τὸ φῶς, ἡ θερμότης, ἡ κίνησις,

ἡ ἐνέργεια, ἡ ζωὴ, ὑπὸ τὴν τριβὴν τῶν σωμάτων. Ἐν τοιοῦτῳ κόσμῳ γεροντικῆς σοβαρότητος, ἐμβριθείας, ἀλλ' ἅμα καὶ νεανικῆς ζωηρότητος καὶ λυσιμερίμου καταστάσεως, ἀναπτύσσεται ἐν Γερμανίᾳ ἡ ἐπιστήμη.

Ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν φαινομένων δύναται τις νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι οὐδεμίᾳ ὑφίσταται συνάφεια μεταξὺ τῶν κύκλων τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν κύκλων τῆς πολιτικῆς. Τούναντίον ὁ βαθύτερον ἐξετάζων τὰ πράγματα, γινώσκει, ὅτι τὸ πανεπιστήμιον, καίπερ αὐτονομούμενον καὶ ἀνεξάρτητον, οὐδέποτε διετέλεσε ξένον πρὸς τὴν πολιτείαν. Ἄνεγνώρισεν ἐπίσης καὶ ἐσεβάσθη πάντοτε τὰ δικαιώματα αὐτῆς. Ἄλλ' οὐδέποτε μετεμελήθη, διότι καὶ ἡ πολιτεία ἀείποτε ἐσεβάσθη καὶ ἐξετίμησε τὸ πανεπιστήμιον ὡς ἓνα τῶν ἰσχυροτάτων παραγόντων τῆς ἐθνικῆς δημιουργίας καὶ ἀποκαταστάσεως.

Ὁ κατ' ἔτος ἐκλεγόμενος ὑπὸ τοῦ συλλόγου τῶν καθηγητῶν πρύτανις εἶνε ὁ διευθύνων τὰς ὑποθέσεις τοῦ πανεπιστημίου· καλεῖται *rector magnificus*· παρὰ ταῦτα, δὲν παρίσταται ὡς ἡ ἀνωτάτη ἐκπροσώπησις τοῦ ἐπιστημονικοῦ καθιδρύματος. Ἀπὸ τοῦ μέσου ἤδη αἰῶνος, ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς συστάσεως τῶν πανεπιστημίων ἐν Γερμανίᾳ, ὁ ἀνώτατος πολιτικὸς ἀρχηγὸς τῆς χώρας τιμᾶται ὡς ὁ *rector magnificentissimus*, φιλοτιμούμενος νὰ κατέχη ἐνίοτε ἐν ἐπιστημονικαῖς ἐορταῖς τὴν προσήκουσαν αὐτῷ θέσιν, νὰ λαμβάνῃ τὸν λόγον ἐν ὀνόματι τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν γραμμάτων. Ὁ ἡγεμὼν ἐπισκέπτεται συνήθως καὶ τὰς ἀκαδημαϊκὰς παραδόσεις. Ἐνθυμοῦμαι τὸν ἀγαθὸν βασιλέα τῆς Σαξωνίας Ἰωάννην, τὸν πατέρα τοῦ νῦν βασιλεύοντος, τὸν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Φιλαλήθης* μεταφραστὴν τοῦ Δάντου καὶ ἓνα τῶν πρώτων Δαντολόγων τῆς Εὐρώπης, ἐν προβεβηκυῖα ἤδη ἡλικία κατερχόμενον ἀπὸ τῆς Δρέσδης εἰς τὴν Λειψίαν, ἐκεῖ δὲ

φαιδρὸν καὶ εὐχαρίστως ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἀκροώμενον τῆς διδασκαλίας τῶν καθηγητῶν. Ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης εἶνε σπάνια τὰ παραδείγματα τῆς τοσοῦτον ἀμέσου ἐπικοινωνίας καὶ τοῦ ἀμοιβαίου διαφέροντος μεταξὺ τῆς πολιτείας καὶ τῆς ἐπιστήμης, ἄνευ φόβου μὴ ἀπολέσῃ αὕτη τὴν ἀπαιτουμένην αὐτονομίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν. Ἄλλ' ἐν Γερμανίᾳ τοῦτο εἶνε συνηθέστατον, σχεδὸν γενικὸς κανὼν. Καὶ ἡγεμόνες καὶ κυβερνήσεις πρεσβεύουσιν ὠρισμένας δοξασίας περὶ θρησκευτικῶν ζητημάτων, κοινωνικῶν, πολιτικῶν, φυσιολογικῶν, αἰσθητικῶν, ἀνήκουσιν εἰς τὴν σχολὴν τούτου ἢ ἐκείνου τῶν καθηγητῶν, τοῦ διδάσκοντος ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς χώρας, ἧς ἄρχουσι. Καὶ ἵνα παραλίπω ἀρχαιότερα παραδείγματα, ὑπομιμνήσκω τὸ κῦρος, ὃ ἐξήσκησε τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα τοῦ Ἐγγέλου ἐν Πρωσσίᾳ ἐπὶ τρεῖς δεκαετηρίδας, οὐ μόνον ἐπὶ τοῦ δημοσίου, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς κυβερνητικοῖς γραφείοις. Δὲν ἡδύνατό τις σχεδὸν νὰ τύχῃ ἀξίας λόγου προαγωγῆς ἐν τῇ δημοσίᾳ ὑπηρεσίᾳ, ἂν δὲν ὠμολόγῃ τὰ δόγματα ταῦτα, καταστάντα ἄρθρον πολιτικῆς πίστεως τοῦ ἄρχοντος κυβερνητικοῦ καθεστῶτος. Οὕτως ἡ πολιτεία οὐδ' ἐχθρική διατελεῖ, ἀλλ' οὐδ' ἀδιάφορος πρὸς τοὺς ἐπιστημονικοὺς κύκλους. Καταλείπει ἐλεύθερον τὸ πανεπιστήμιον ἐν τῇ ἐξασκήσει τῆς ὑψηλῆς αὐτοῦ λειτουργίας. Οἱ διδάσκοντες συμπράττουσι μετὰ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ἥτις δὲν ἐπιβουλεύει τὴν ἀτομικότητα αὐτῶν. Ἐτερον ἀκατανόητον δι' ἡμᾶς παράδειγμα ἐπιστημονικῆς ἐλευθερίας εἶνε, ὅτι ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ πανεπιστημίῳ διδάσκουσιν ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἑδρας δύο καθηγηταὶ πάντῃ ἀντιθέτων ἐπιστημονικῶν καὶ πολιτικῶν δογμάτων· ἐπιτρέπεται ἐπίσης νὰ συνεδριάξωσιν ἐν τῷ βουλευτηρίῳ καθηγηταί, οὔτοι μὲν φίλοι, οἱ δὲ ἄλλοι ἐχθροὶ τῆς κυβερνήσεως, ἥτις ἀνέχεται πᾶσαν γνώμην, εἴτε ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς ἀντιπροσωπείας,

εἴτε ἀπὸ τῆς ἔδρας τοῦ πανεπιστημίου ἐκδηλουμένην. Τῶν ποικίλων τούτων ἀντιθέσεων καὶ γνώμων ὑπέρτατος ἀντιπρόσωπος διατελεῖ κατὰ φυσικὸν λόγον ὁ ἡγεμὼν τῆς χώρας, ὁ *rector magnificentissimus*. Ἀληθῶς. Πρὸ τῆς ἐπιστήμης ἢ πολιτείας δὲν ἐξασκεῖ δεσποτικὴν ἐξουσίαν, οὐδέποτε διενοήθη νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς αὐτὴν τὴν ἰδίαν γνώμην. Ἐποπτεύει μόνον, μὴ ἐπιτρέπουσα τὴν διατάραξιν τοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος, οἷον κέκληνται ἀμφοτέραι νὰ προασπίσωσι καὶ νὰ στηρίξωσιν. Ὁ δὲ ἡγεμὼν, ὡς ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς πολιτείας, τοιαύτης μόνον δικαιούται ν' ἀπολαύῃ ὑψηλῆς, ἀλλὰ ψιλλῆς τιμῆς ἐν τῷ ἐπιστημονικῷ κόσμῳ.

Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον τῆς ἐφευρέσεως καὶ πραγματώσεως τῶν καλουμένων κοινοβουλευτικῶν πολιτευμάτων δὲν δύναται νὰ εἶνε ἄλλη ἢ θέσις τῶν βασιλέων, ἢ αὕτη. Ἀφοῦ ἡ γνωστὴ θεωρία, ὁ βασιλεὺς βασιλεύει καὶ δὲν κυβερνᾷ, κατέστη σήμερον ὀρθόδοξον πολιτικὸν δόγμα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης, οἱ βασιλεῖς ἔχουσι καθῆκον νὰ στρέψωσι τὴν προσοχὴν αὐτῶν πρὸς τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνακαίνισιν τῆς χώρας, ἐν ἣ πρωτοστατοῦσιν, ἐνεργότερον μέρος λαμβάνοντες εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν. Εὐχαρίστως παρατηρεῖται, ὅτι κατενόησαν τοῦτο πλεῖστοι τῶν ἡγεμόνων τῆς καθ' ἡμᾶς Εὐρώπης. Ἀντὶ νὰ διατελῶσιν οἱ ἀμέριμνοι θεοὶ τοῦ Ἐπικούρου, ὡς μετ' εἰρωνείας ἀπεκάλει αὐτοὺς ὁ ἐπιστημώτατος τῶν ἀπαισιοδόξων τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, ἀρέσκονται νὰ προίστανται ἐπιστημονικῶν σωματείων καὶ εταιρειῶν, μετὰ ζήλου καὶ διαφέροντος ἐργαζόμενοι ὑπὲρ ἀναπτύξεως καὶ προόδου τοῦ πολιτισμοῦ. Τίς ἀγνοεῖ σήμερον τὴν ζωηρὰν καὶ ἐνεργητικὴν συμμετοχὴν τοῦ βασιλέως τῶν Βελγίων ὑπὲρ τῆς ἐξημερώσεως τῆς σκοτεινῆς ἠπείρου; Οὕτω καὶ ἐν Γερμανίᾳ πλεῖστοι τῶν ἡγεμόνων παρακολουθοῦσι τὴν

ανάπτυξιν καὶ τὰς προόδους τῆς ἐπιστήμης προσωπικῶς, ὡς ἄτομα ἐπίσης, οὐχὶ δὲ ὡς προϊστάμενοι μόνον τῶν κυβερνήσεων. Ἡ προστασία, ἣν παρέσχον κατὰ τὴν χρυσῆν περίοδον τῶν γερμανικῶν γραμματῶν εἰς τοὺς περὶ τὸν Γκαίτην καὶ Σχίλλερν οἱ ἡγεμόνες τῆς Βαϊμάρης δὲν εἶνε μεμονωμένον φαινόμενον ἐν τοῖς χρονικοῖς τοῦ πνευματικοῦ βίου τῆς Γερμανίας. Εἶνε ἄπειρα τὰ παραδείγματα ἀπὸ αἰώνων. Εἰς τὸ τοιοῦτον δὲ διαφέρον τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς πρέπει οὐκ ὀλίγον ν' ἀποδοθῆ ἢ θαυμασία ἀνάπτυξις τῆς γερμανικῆς ἐπιστήμης, ἀληθῶς παγκοσμίου καταστάσεως κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους. Δύναται ἡ ἄρχουσα πολιτικὴ τοῦ γερμανικοῦ κράτους νὰ εἶνε ἀπεχθὴς ἐν Εὐρώπῃ. Ἄλλ' ἡ ἐπιστήμη διατελεῖ αἰείποτε ἢ κοσμοπολιτικὴ ἐκείνη δέσποινα, ἣτις ἀγνοεῖ τὰς φυλετικὰς καὶ ἐθνικὰς διενέξεις. Ἐπὶ τῶν κορυφῶν αὐτῆς προσφέρουσιν ἀλλήλοις τὴν χεῖρα λαοί, πολεμῶς ἔχοντες ἐν τῷ πολιτικῷ βίῳ, ἀντίπαλοι καὶ διεστηκότες. Τὸ εἶπεν αὐτὸς ὁ μέγας δούξ τῆς Βάδης ἐν τῇ προπόσει αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Αἰδελβέργης κατὰ τὸ δοθὲν ἐν τῇ ἀμφιετηρίδι αὐτοῦ συμπόσιον.

« Τὸ πανεπιστήμιον εὐχαρίστως δύναται νὰ διακηρύξῃ τὴν ὁμοφωνίαν τῶν ἐπιστημῶν, ἀφοῦ ἀσυνήθης πληθὺς ἀντιπροσώπων αὐτῶν, πρὸς μεγάλην ἡμῶν χαράν, προσῆλθεν ἐξ ὅλων τῶν πολιτειῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ κόσμου.

« Ἡ ἐπιστημονικὴ αὕτη ἀντιπροσωπεῖα ἀποτελεῖ στερεὸν σύνδεσμον, συνενοῦντα πάντα τὰ ἔθνη ἐν τοῖς ἀγῶσιν αὐτῶν πρὸς ἔρευναν τῆς ἀληθείας. Γένοιτο δέ, ἵνα σήμερον δεσμὸς διαρκοῦς φιλίας ἀποτελεσθῆ πρὸς τὸν σκοπὸν κοινῆς προσταθείας ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας τῶν λαῶν, οἵτινες ἀντιπροσωπεύονται ἐν τῇ τελετῇ ταύτῃ ».